Elektronisk version af artikel i Analyser af tv & tv-kultur, ISBN 87-7332-106-0, Forlaget Medusa 1991

Science som fiction & Fiction som science

- et dobbeltessay om teknologien i tv

af Jens F. Jensen

Input

Videnskab og teknologi spiller en stadig mere betydningsfuld rolle i det samtidige samfund. Som dette samfunds teoretikere vedholdende har påpeget. Og som de labels, de har forsøgt at påhæfte det, allerede udtrykker: 'Videnssamfundet', 'teknologisamfundet', 'computersamfundet', 'informationssamfundet' etc. Ifølge Daniel Bell - en af de mere indflydelsesrige af disse teoretikere - har viden, og her specielt *teoretisk videnskabelig viden*, således allerede etableret sig som den primære drivkraft, den afgørende 'strategiske ressource' i, hvad *han* benævner, det 'post-industrielle' samfund. Ligesom en ny 'intellektuel teknologi', computerteknologien, har sat sig igennem som samfundets dominerende basisteknologi. Videnskaben og computerteknologien har dermed på dramatisk vis placeret sig i centret for en ny samfundsmæssig dynamik.

Men hvis videnskab og computerteknologi på denne måde har fået en markant samfundsmæssig betydning. Hvad *betyder* videnskaben og teknologien da for samfundet? Hvilken mening skabes der af videnskaben og teknologien i kulturen? Hvad er videnskabens og teknologiens kulturelle mening? Et passende sted at rette disse spørgsmål er mod tv. Fordi tv er den samtidige kulturs mest udbredte og populære medie. Og fordi tv er det medie, der mere end noget andet sætter dagsordenen for den offentlige debat, 'den offentlige mening' - de fælles kulturelle betydninger.

Så derfor: Hvordan repræsenteres videnskab og teknologi på tv? Hvordan skaber fjernsynet mening af videnskaben? Hvordan konstrueres teknologien på

Elektronisk version af artikel i Analyser af tv & tv-kultur, ISBN 87-7332-106-0, Forlaget Medusa 1991

skærmen? *Hvilken rolle* spiller den? - Det er denne akse af spørgsmål, om hvilken dette dobbeltessay drejer sig.[1]

Ifølge Lievrouw kan videnskabelig praksis og kommunikation anskues som en tre-fase-model af: *konceptualisering*, *dokumentation* og *popularisering*. I *konceptualiseringsfasen* skabes og udvikles de videnskabelige ideer inden for en forholdsvis lille lukket gruppe af videnskabsfolk. Kommunikationen har her til formål at fremlægge, teste og udvikle ideerne inden for den nærmeste kreds af faglige kontakter: At skabe fælles mening af det givne genstandsfelt i den videnskabelige mikrokultur. I *dokumentationsfasen* bliver de ideer, der er udviklet i konceptualiseringsfasen, præsenteret og diskuteret i en større åben gruppe af videnskabsfolk. Kommunikationens funktion er her at teste og vurdere de videnskabelige ideer i officielle og institutionaliserede fora: Gennem sociale forhandlinger at skabe fælles konsensuel mening af det givne genstandsområde inden for - ideelt set - 'det videnskabelige samfund'. Endelig i *populariseringsfasen* kan ideer, der er udviklet i konceptualiseringsfasen og videnskabeligt accepteret i dokumentationsfasen, forsøges formidlet til et bredere publikum uden for det videnskabelige samfund. Her vil kommunikationens formål primært være at udbrede den videnskabelige viden til den bredere kultur: Samfundsmæssigt at skabe (videnskabelig) mening af den givne del af verden. Og i denne sidste fase spiller medier som tv naturligvis en betydningsfuld rolle.

Lievrouws tre-fase-model er naturligvis ingen naturlov. Måske ikke engang en videnskabelig lov. I hvert fald gives der en del empiriske undtagelser fra modellens regelmæssige forløb. Dels når langt størsteparten af de videnskabelige opdagelser aldrig frem til populariseringsfasen. Men pendler - uegnede til popularisering og uinteressante for det brede publikum - i et sluttet kredsløb mellem konceptualisering og dokumentation. Og dels kan rækkefølgen af de tre faser i enkelte tilfælde afvige.[2] Hvad Lievrouws fase-model imidlertid kan tjene til i denne sammenhæng, er at præcisere, at det udelukkende er videnskabelig kommunikation inden for den sidste fase - populariseringsfasen - der her er genstand for interesse. Og herunder igen udelukkende den popularisering, der foregår via tv.

Og det er langt fra - som det måske umiddelbart kunne forekomme - en marginal problemstilling. Tværtimod viser den sig at være overordentlig central og *betydningsfuld*. Og det på mindst tre måder. *For det første*: Som både Gerbner et al., Gardner & Young og Silverstone peger på, har langt den overvejende del af den almene befolkning ikke nogen umiddelbar erfaring med videnskab: udfører ikke selv videnskabelig praksis, har ikke adgang til de institutioner, hvor videnskaben bedrives, læser ikke den videnskabelige litteratur. Viden om og erfaringer med videnskab kommer næsten udelukkende fra massemedier som tv. »Tv er 'grossist'-led for de fleste billeder, inklusive billederne af science« (:44), skriver Gerbner et al. Og Gardner & Young strammer argumentationen: »For det

Elektronisk version af artikel i Analyser af tv & tv-kultur, ISBN 87-7332-106-0, Forlaget Medusa 1991

meste af den almene befolkning bliver 'science' konstrueret gennem tv's videnskabelige programmer ... I den almene forståelse af betydningen af begrebet 'science' giver det derfor kun ringe mening at tale om en selvstændig samling af viden og et sæt af praksiser adskilt fra denne repræsentation. Tv er således den primære bærer af den sociale betydning af 'science'« (:171). Den almene kulturelle forståelse af videnskab *er* således langt hen identisk med tv's repræsentationer af samme. Hvorfor - som Silverstone konkluderer - »tv's behandling af videnskab ... måske kan være lige så vigtig som videnskaben selv« (:378). Og i et samfund, der - som Bell beskriver det - fundamentalt baserer sig på videnskab, bliver dens repræsentationer på tv selvklart ekstra betydningsfulde.

For det andet er tv-repræsentationer af videnskab og teknologi ikke blot og bart *transmissioner* af objektivt givne videnskabelige bestræbelser og teknologiske bedrifter. Men tv har også som »den primære bærer af den sociale betydning af '*science*'« - som Gardner og Young fortsætter - »virkelig substantielle effekter inden for vores samfund« (:171). På den ene side har tv-populariseringen af videnskab afgørende betydning i den fortløbende kulturelle forhandling om, hvordan verden ser ud: I form af udbredelsen af bestemte videnskabelige vidensformer og verdensbilleder til også at blive almene kulturelle forestillinger, hvormed der i det daglige skabes mening af verden. Forestillinger, som derved i samme bevægelse naturligvis fortrænger herskende mytologiske, *common sense*-agtige eller anakronistisk-videnskabelige ditto. Hvor den reelle effekt konkret kan måles i f.eks.: forandringer i social adfærd (: ændringer i spise-, drikke- og ryge-vaner); indtrængningen af nye videnskabelige eller tekniske termer i den populære diskurs (: 'kaos', 'fraktaler', 'kunstig intelligens', 'neurale netværk'); fremkomsten af nye kulturelle normer, forestillinger og verdensbilleder; etc. På den anden side skaber tv-populariseringen omvendt og i samme bevægelse kulturel mening af *videnskaben selv*. Og er dermed med til at understøtte videnskabens samfundsmæssige position, legitimitet og privilegering. Hvor den reelle effekt kan måles i den almene kulturelle accept af og dermed konkrete økonomiske, sociale og juridiske støtte til videnskaben.[3] Begge disse aspekter er selvfølgelig særlig centrale i et såkaldt 'videns-' eller 'teknologisamfund'.

Og endelig - *for det tredie* - optager repræsentationer af videnskab og teknologi faktisk *i sig selv* en overraskende stor del af skærmfladen. En kvantitativt anlagt undersøgelse af forekomsten af »*science and technology themes*« på amerikansk tv, som Gerbner et al. gennemførte i 1981, viste således, at for den gennemsnitlige tv-seer »omfatter mindst en time af hver hverdagsaftens tv-kigning programmer, som involverer science«. Hvorpå der konkluderes: »Ingen anden kulturel eller uddannelsesmæssig kilde kan tilnærmelsesvis præsentere en fremvisning af en sådan størrelsesorden« (:41). Selv om de amerikanske tal her næppe er dækkende for europæisk eller dansk tv, og selv om denne type af kvantitative undersøgelser ofte kan problematiseres, så angiver tallene dog, at videnskab